

ЛІТЕРАТУРА

1. Наенко М.К. Історія українського літературознавства.- К.: Академія, 2001.
2. Фуко Мішель. Що таке автор?// Антологія світової літературно-критичної думки ХХ ст.- Львів: Літопис, 1996.
3. Бахтін Михайло. Проблема тексту у лінгвістиці, філології та інших гуманітарних науках: досвід філософського аналізу// Там само.
4. Зубрицька Марія. Термінологічний словник// Антологія світової літературно-критичної думки ХХ ст.- Львів: Літопис, 1006.
5. Нудьга Григорій. Перші магістри і доктори: українські студенти в університетах Європи XIV-XVIII століть// Жовтень.- 1982.- № 3.
6. Мацинський Іван. Кінець XVIII – перша половина XIX ст. та життя і діяльність Василя Довговича/ До двохсоті річниці від народження (1783–1849)// Наукові записки Музею української культури у Свиднику.- Пряшів, 1982.- Т. 10.
7. “Поемата Василя Довговича...”// Вигодованець Н. Василь Довгович – людина Бароко.- Ужгород: Карпати–Гражда, 2000.
8. Гундорова Тамара. Проявлення слова. Дискурсія раннього українського модернізму: Постмодерна інтерпретація.- Львів: Літопис, 1997.
9. Аверінцев Сергій. Надії і тривоги// Людина і світ.- 2001.- № 4.
10. Тоффлер А. Футурошок.- Спб., 1997.
11. Довгович Василь. Примітка для кращого розуміння поезії// Вигодованець Н. Василь Довгович – людина Бароко.- Ужгород, 2000.
12. Грицак Ярослав. Інавгураційна доповідь на відкриття інститут історичних досліджень...// Україна модерна.- Львів, 1996.- Ч. 1.
13. Гайндль Вальдтрауд. Модернізація та теорії модернізації: приклад Габсбурзької бюрократії// Україна модерна.- Львів, 1996.- Ч. 1.
14. Від редакції, або Що таке модерна Україна?// Там само.
15. Кокотюха Андрій. Чи може патріотизм бути темою для мистецтва?// Урок української.- 2001.- № 11–12.
16. Розмаріца І. Чорнобиль: від топоніма до символу екологічного лиха// Проблеми романо- германської філології/ Збірник наукових праць.- Ужгород: Мистецька лінія, 2001.
17. Фрай Наотроп. Архетипний аналіз: теорія мітів// Антологія світової літературно-критичної думки ХХ ст.- Львів: Літопис, 1996.

ТРАГІЧНА ДОЛЯ ВЧЕНОГО

МАЗУРОК О. (Ужгород)

Про Юрія Івановича Венеліна-Гуцу (1802-1839), уродженця села Тибава на Свалявщині, відомого вченого-славіста першої половини XIX ст. написано дуже багато*, а тому, на нашу думку, немає потреби знову повторювати загальновідомі факти з життя та наукової діяльності нашого земляка. Проте, щоб читач краще зрозумів суть проблем, які порушуються в листах Венеліна, що публікуються, нагадаємо лише окремі моменти з діяльності його як дослідника історії та культури слов'янських народів.

Згідно з рішенням Російської академії, в 1830-1831 рр. (півтора року) Юрій Венелін перебував у Болгарії, Валахії, Молдавії та Румунії, зібравши там

унікальні документи і матеріали, які в наступні роки опрацьовував і публікував. Наукова громадськість Росії високо оцінила вклад Венеліна в розробку проблем слов'янознавства, зокрема болгаристики. Уже той факт, що в 1833 р. його обрано членом “Московского общества истории и древностей российских” (МОИДР), говорить сам за себе: членами цього Товариства були виключно відомі діячі історичної науки.

Цінували Венеліна і як людину та безкорисливого подвижника на ниві слов'янознавства та історіографії. Так, видатний російський історик літератури, етнограф та фольклорист О.М.Піпін (1833-1904) у своїй фундаментальній праці “История русской

* Див. Юрій Іванович Венелін-Гуца (1802-1839): Бібліографічний покажчик.- Ужгород, 1989.- 90 с.

етнографії в 3-х томах” СПб., 1890. Т.1.- С. 362, характеризуючи внесок Венеліна в розвиток російського слов’янознавства, писав: “Венелін, за походженням карпатський русин, здобув собі велике історичне ім’я в розвитку слов’янського національного відродження, а частково і в нашій історіографії. Це була палка, обдарована натура, пройнята слов’янським патріотизмом; незадоволений становищем слов’янського питання, він прагнув захистити права слов’янства і в житті, і в історичній науці”. На жаль, окремі представники офіційної Росії, які керували наукою, інакше ставилися до Венеліна, про що яскраво свідчать його листи.

Основне джерело, на основі якого судимо про історичні, філософські та соціологічні погляди Юрія Венеліна, є його праці. Разом з тим велику пізнавальну вагу для науковців становить його епістолярна спадщина, в якій містяться цінні відомості з життя і творчості вченого, які не знайшли належного відображення в інших видах документів. У зв’язку з цим заслуговують уваги дослідників листи Юрія Венеліна до Андрія Олександровича Краєвського (1810-1889), російського популярного журналіста і видавця, редактора численних газет і журналів, зокрема широковідомого часопису “Отечественные записки” (з 1839 р.), який підтримував тісні ділові та дружні зв’язки із нашим земляком, допомагав йому матеріально, сприяв публікації його творів.

Перші два листи з чотирьох датовані відповідно 3 січня і 4 березня 1836 р. Третій лист без дати. Судячи із змісту, він був написаний у першій половині 1836 р. і переданий Венеліном Краєвському у Петербург, бо на звороті листа рукою Венеліна написано: “Андрею Ал. Краевскому”. Останнього листа до свого адресата Венелін писав 24 лютого 1839 р., тобто за місяць до смерті.

Листи Ю.Венеліна до А.Краєвського за 1836-1839 рр., що публікуються, стосуються найбільш складного і драматичного періоду в його житті і науковій діяльності. Як свідчать різні документи, це був час, коли Венелін, практично позбавлений засобів до існування, намагався довести до логічного кінця, переборюючи недугу і бюрократичні перепони, результати своєї багаторічної науково-дослідницької діяльності: опублікувати матеріали з історії та культури південнослов’янських народів, які він виявив і зібрав під час наукового відрядження.

Про важке матеріальне становище Венеліна в цей період знали його колеги по роботі, друзі та знайомі. Вони прагнули допомогти йому, клопотали перед властями про надання вченому грошової допомоги для того, щоб він міг завершити свої наукові студії. Зокрема історик М. Погодін, колега Венеліна, який чимало прислужився справі публікації історичних документів, в одному з листів до О.Пушкіна з цього приводу писав: “Півтора року він (тобто Ю.Венелін –

О.М.) працював серед чуми, холери, гарячки, пропасниці та варварства, був хворий, помирав. Вимагайте від Академії, щоб вона призначила Венеліну кошти на прожиток, треба підтримати, підбадьорити цього чоловіка. Хліб для Венеліна – найвища нагорода”.

Епістолярії Венеліна знайомлять нас із його творчими планами, допомагають глибше і повніше визначити характер і діапазон його наукових інтересів, розповідають про те, в якому важкому матеріальному становищі знаходився вчений в останні роки свого життя. Основна проблема, яка порушується в усіх листах, – підготовка до публікації “Граматики нинішнього болгарського наречія”, над якою Венелін інтенсивно працював у 1832-1834 рр. і яка становила собою рукопис в 387 сторінок великого формату.

Російська академія доручила прорецензувати “Граматику” Венеліна відомому науковцю Олександровичу Востокову (1781-1864). Листи свідчать, що, незважаючи на позитивну рецензію Востокова, Академія всіляко відтягувала публікацію “Граматики”. До речі, в архіві сучасної Російської Академії наук (Санкт-Петербурзьке відділення), фонд 108, оп. 1, спр. 17 зберігається оригінал цієї рецензії під назвою “Замечания на Граматику нинішнього Болгарського наречія, составленную Юрием Венелиным” – 3 аркуші (6 сторінок великого формату). Це – надзвичайно ґрунтовний і докладний аналіз праці Венеліна. І хоч з деякими положеннями автора “Граматики” Востоков не погоджувався, все ж він рекомендував її до друку, написавши в заключенні своєї рецензії слідуюче: “Несмотря однакож на сие и другие места, в которых я не могу согласиться с господином Венелиным, нахожу я в Граматике весьма много дельного и полагаю, что издание оной в свет принесет большую пользу языкознанию славянскому”. У 1836 р. створено спеціальну комісію, яка зобов’язала Венеліна доопрацювати “Граматику”. Але й після цього праця не була опублікована.

У листі від 4 березня 1836 р. Венелін докладно розповідає про свої наміри і попередню підготовку для написання багатотомної історії визвольної війни українського народу 1648 – 1654 рр. під проводом Богдана Хмельницького, характеризує джерельну базу цієї праці. У листах йдеться й про завершення другого тому праці Венеліна “Древние и нынешние болгары в политическом, народописном, историческом и религиозном их отношении к россиянам”, який побачив світ уже після смерті автора – у 1841 р. (перший том опубліковано в 1829 р.).

Ще раз зазначимо, що останні роки життя Венеліна були сповнені трагізму, невпевненості у завтрашній день, справедливою образою на тих, від кого залежала його подальша доля як науковця. Тяжка, виснажлива багаторічна праця, матеріальні нестатки,

нервове перенапруження вкрай підірвали його здоров'я (Див. лист від 24 лютого 1839 р.). Все це й привело до передчасної, раптової смерті вченого. Російський славіст і фольклорист, видавець праць Венеліна, а з 1879 р. – завідувач кафедри слов'янських мов Харківського університету П.О.Безносів (1828-1898) так описав останні години життя Венеліна: "Нарешті уже сам як лікар, що зрозумів свій стан, він відправився в університетську клініку, але там не було місць. Коли повернувся, то на порозі своєї кімнати, хворий, упав, вражений ударом. Швидко була подана допомога, але ненадовго. І.І.Молнар поспішив відвезти його в Павлівську лікарню. Через кілька годин Юрій Іванович помер на руках свого друга і брата" (Див. Безносів П. Введение к книге: Ю.Венелин. Древние и нынешние болгары в политическом, народописном, историческом и религиозном их отношении к россиянам. - М., 1856. - С. XXXVI-XXXVII).

Перебуваючи в січні-березні 1830 р. в Петербурзі, Юрій Венелін зустрічався з багатьма російськими вченими істориками та археографами, зокрема з П.І.Кеппеном, лист якого ми також публікуємо під номером 1.

Переважає більшість архіву Ю. Венеліна зберігається у відділі рукописів Державної публічної бібліотеки Росії у Москві (колишній бібліотека ім. В.І.Леніна) та у відділі рукописів Державної публічної бібліотеки АН України. Оригінали листів Ю. Венеліна до А. Краєвського, що публікуються, зберігаються у відділі рукописів Публічної бібліотеки ім. М.Є.Салтикова-Щедріна в Санкт-Петербурзі (фонд 391, од.зб. 234. А.О.Краєвський). Оригінал листа Ю. Венеліна до П.Кеппена зберігається в архіві Російської Академії наук (Санкт-Петербурзьке відділення), фонд 30, оп.3, од.зб. 25, арк.1.

Тексти листів передаються із збереженням усіх особливостей оригіналу. Деякі авторські скорочення і пропущені слова подано в квадратних дужках. Усі підрядкові пояснення, а в кінці публікації поширені примітки зроблені нами.

ЛИСТИ Ю.І. ВЕНЕЛІНА ДО А.О.КРАЄВСЬКОГО (1836 – 1839)

1 П.И. КЕППЕНУ

У Вас был Юрий Венелин: очень желает прибегнуть к Вашим советам в известном Вам деле¹. Привет Вам от М.П.Погодина² словно и поклон. Квартует в Лондоне, покамест № 26.

*Ваш покорнейший слуга Юр. Венелин
21 января 1830 г.*

* Историко-филологичний факультет Московського університету.

** Тобто написання і захист докторської дисертації.

Москва, 3-го января 1836 года

Милостивый государь Андрей Александрович!

Очень много, премного виноват я перед Вами, что так опоздал с ответом, даже, может быть, больше еще виноват и перед самим собою потому, что Вы по доброте своей, просили ответа по моему собственному делу. Вскоре за обязательным письмом Вашим получил я обратно свою Грамматику с отношением, довольно лесным для меня¹, из Департамента Мин[истерства] Нар [одного] Просвещения, с предложением пересмотреть и исправить Грамматику, а по совершении этого труда переслать ее обратно для доклада. Я ее уже и переслал на имя его сиятельства князя Аполлона Александровича Ширинского-Шахматова². Так как дело моей Грамматики перешло было ко мне, то я и не находил прямой причины писать Вам о моих желаниях. Равно, по получении известия, что министр³ не будет в Москву и мое личное дело, вместе с графом Строгановым⁴, перевалило в Москву. Я был у графа раза два-три; он принял меня довольно ласково, но конспект курсам о славянских наречиях и их литературах, составленный мною по предписанию факультета⁵, возвратил мне обратно, утверждая, что он эту кафедру назначает Каченовскому⁶. Вы видите из этого, что я человек ни к чему не способный: горько принимать подобные доказательства после пять лет трудов! Несмотря на это, граф, кажется, добр, но все таки не понимаю, с какой стати я должен страдать от того только, что других хотят приголубить?! Говорят, что министр настаивает на докторстве⁷. Конечно, это хорошая мера повысит ученость в народе, но подобная мера назначена для предбудущих времен. Но теперь, до введения еще Устава⁸, ужели эта мера послужит к тому только, чтобы задвинуть меня после пятилетних трудов для Министерства же? Впрочем, этот вопрос меня не очень беспокоил, потому, что я совершенно убежден, что министр слишком просвещен для того, чтобы отличить разницу между пергамино⁹ с печатью и человеческими способностями. Я уверен и в его добром сердце. Вы советовали мне обратиться к его высокопревосходительству с просьбою: но по прибытии графа я не осмелился утруждать министра мимо нового непосредственного начальника. Граф теперь в Петербурге: что же мне делать?!

Посылаю Вам, любезнейший Андрей Александрович, догматический спор патриарха Иосифа с датским королевичем Вольдемаром. Посылаю Вам тоже статьи для журнала М[инистерства] Нар[одного]

*** Університетський Статут 1830 р.

**** Мається на увазі диплом доктора наук.

Про[свещения]. Отрывок из исторического сочинения, как увидите. Я думаю, что по свидетельству очевидца написанная статья найдет одобрение редакции⁶. Посылаю Вам тоже экземпляр моей брошюры и несколько других, которые Вы, по доброте Вашей, доставите лицам по назначению⁷. А равно прошу Вас один из золотистых поднести от имени моего г[осподин]у министру, а другой Александру Семеновичу Шишкову⁸.

Статью из истории 10-летней войны я писал наскоро и не успел прочесть; может быть какое либо слово не вполне выписано – поправте.

Узнайте о деле моей Грамматике и извините меня. Желая Вам счастливо начать и кончить Новый год и целую Вас душевно.

Ваш Юрий Венелин.

P.S. Поклонитесь от меня всем тем, коим посылаю книжечки, а равно и старому знакомому – г[рафу] Неверову.

3

Москва, 4 марта 1836 года

Чувствительно Вас благодарю, почтеннейший Андрей Александрович, за принимаемое Вами участие в моем деле. Пишете, что Грамматику мою снова рассматривают. Я уже писал князю Аполлону Александровичу, что ее пополнию во время печатания, которое обещалось было напечатать на казенный счет. Вы теперь вообразите себе, как теперь приятно мне опять слышать о новых затруднениях!

Я был у графа по его возвращению: он мне передал то же самое изречение Александра Семеновича Шишкова, что-де теперь Грамматика не нужна (потому что уже готова), а Словарь¹ де нужен. Я Вам должен заметить, что составление Грамматики было из главных условий в проекте моей поездки: я помню светло и твердо, что мне тогда никто не говорил, что Грамматика не нужна^{*}. Я Вас спрашиваю, станет ли духу приниматься за Словарь, сидеть за ним лет 6 или 7 после этого обращения.

Если увидите с Александром Христофоровичем Востоковым², то поблагодарите его за лестный отзыв о моей Грамматике и за предложение ее напечатать. Не понимаю, в чем затрудняется этим Академия, у которой лежит без употребления столько денег. Пока жил Соколов³, то я был в самой то немилости у Академии, потому что формально отказалась удовлетворить мне на два года небольшое жалованье, т.е. во время обрабатывания моих материалов. Вместо того, чтобы покровительством или ходатайством своим испросила мне или место, или крест, от ее занятий я должен был задолжать, кое как переминаясь. Строев⁴ и Шегрин были счастливее меня: они награждены за их труды, а моя служба

нипочем пропадает. Тесерь Бог один мой покровитель, да Вы мой адвокат. Я право не знаю, на каком основании Грамматика моя будет путешествовать из Академии в Академию⁵. Если Грамматика моя удостоилась бы премии, то я это счел бы за справедливость или уважение, которого удостоила бы труд мой Академия Наук и которым я умел бы дорожить. Я давно уже был бы доктором, был профессором или чем либо другим: да и чего нельзя было дослужить в 5-6 лет совестливою службою. Впрочем обратимся к Грамматике: известите меня о том, что скажет о ней Комитет⁶. На всякий случай она должна печататься под моим руководством потому, чтобы я мог ее пополнить.

Пишите об отрывке из истории 10-летней войны. Я вознамерился изложить подробно историю этой ужасной Богдановой войны. Для этого я собрал записки нескольких очевидцев и дипломатов. В их словах я не намерен делать никаких перемен, передать их верно на русский язык; только хронологическая редакция материалов и замечания и сличения будет мое дело. Отрывок, который я Вам доставил, взят мною из книги: *Historia Belli Cosacco-Polonici autore Samuele Grondski*⁷. Тот Грондский был два раза послом у Богдана Хмельницкого – раз от польского короля Яна Казимира, а другой раз от шведского Карла Густава. Он участвовал в сражении под Берестечком, равно как и в многих других, им описанных. Наконец, находился при армии Великого князя Трансильванского Юрия Раковецкого⁸ в походе на Польшу. Наконец, от гонений на протестантов поселился в Трансильвании, где и умер. Рукопись его там найдена и напечатана в 1789 году профессором Корри (Коппи).

И так отрывок, находящийся у Вас, есть слова Грондского, бывшего под Берестечком: моя только выноски и мое заглавие всего сочинения, как затем представить полную историю 10-летней войны; ее будет 4 тома коли не пять. Я бы давно уже приступил к изданию, кабы не расстройство положения моего, которое и доселе продолжается. Сижу без дела и ожидаю у моря погоды, пока чье-либо доброе участие осуществится надо мною. Вы бы меня очень обязали, если несколько экземплярей этого отрывка отпечатали отдельно и доставили бы мне⁹. Со временем постараюсь сообщать статьи в Ваш журнал. Я так торопился было посылкою, что забыл приобщить это замечание о Грондском. Поклонитесь Д.И.Языкову¹⁰ и К.П.Сербиновичу¹¹, да Неверову. А Вас обнимаю от чистого сердца.

Юрий Венелин.

P.S. Если что-либо новое воспоследует сверхчаяния, в той или другой Академии, то не оставьте без извещения.

* Тут і далі – підкреслено Ю.Венеліном.

[Не раніше березня 1836 р.]

Андрею Александровичу Краевскому.

Вы, Андрей Александрович, интересуюсь моим делом, пожелали иметь памятную о нем записку. Чем реже встречал я подобное участие, тем оно для меня приятнее. Совесть не позволила бы полагать на Вас хлопоты; тем же более чести для Вас, если успеете что-либо без паданья до ног с моей стороны: услугу Вашу я всегда сумею оценить, хотя бы Вы даже и не успели. Главное в том:

1. Решится ли Академия издать мой труд? Сергей Семенович¹ в первую свою бытность в Москве подтверждал мне готовить так, чтобы издать. Если не захотят издавать грамоты и снимки, которые я доставил в Академию, и которые, как мне сказывал М.П.Погодин, лежали у покойного П.И.Соколова, не будучи доселе сообщенными Императорской Рос[сийской] Академии, вопреки извещению П.И.Соколова (будто-де они получены на рассмотрение А.Х.Востокова), то не напечатать ли по крайней мере Болгарскую Грамматику, которую Вы видели?

2. Дело мое личное. Положим, что ни грамоты, ни снимки, ни Грамматика не обратят на себя внимания Академии (что может быть возможно по той причине, что на белом свете все возможно), то ужели и я сам должен остаться без внимания? Пять лет я провел на службе Министерства Народного Просвещения; ездил, работал сколько мог, несмотря на болезнь; я Вас прошу дать ход вопросу: ужели пять лет из жизни молодого человека должны пойти ни во что? Ужели пять лет трудов из жизни сироты пропадут без возмездия? Дух, в котором писал ко мне, от имени Императорской Рос[сийской] Академии, секретарь П.И.Соколов именно гласил мне, что мои лета прошли даром. Даже на просьбу мою определить мне небольшое жалованье, отвечано, что Академия не имеет денег чтобы располагать ими (подразумевай, на такие вздорные вещи). Я вздохнул и замолчал. Заметивши, что грамотам² и снимкам не было никакого ходу, со слезами на глазах я расшил клеенку и запер Грамматику в сундук, в надежде когда-либо сообщить ее публике.

Поездка моя, на небольших издержках, была более ученая рекогносцировка, ибо я ехал на неверное: однако сделал больше, чем ожидал, это мне совесть моя говорит. Впрочем одним из важнейших поводов моей поездки было и разрешение вопросов, которое я изложил в своем сочинении о Болгарии. В этом отношении я более всего успел; но этот труд не на камне собственно Академии. Но можно ли было и это кончить под влиянием огорчения? И при недостатке средств напечатать, ибо будучи

принужден по возвращении работать для Академии $2\frac{1}{2}$ года, я должен был отказаться как от другой службы и от всякого приобретения средств. В прошлую бытность его высокопревосходительства в Москве я не осмелился входить с утруднениями потому, что роптать [на] Академию я никогда не был намерен.

3. Говорено было об учреждении кафедры при Моск[овском] унив[ерситете] славянских наречий и их литературы. Многие говорили, советовали занять ее; советовали и все молчат. Что же прикажете самому делать? И станет ли охоты жить после таких лестных вознаграждений?

Делайте, что хотите; полагаюсь на Вас, на благодарного человека.

Ю.В.

Москва, февр[аля] 24, 1839 [года]*

Давно собирался я написать Вам, почтеннейший Андрей Александрович, но грех случился со мною подобно грешникам, откладываяющим покаяние до кончины жизни. С Рождества я почти постоянно нездоров, отчего и окончание 2-го тома и приостановилось¹; впрочем этому есть и важнее причина в тощем состоянии кармана. Вы, верно, знаете, что я лишился одного из лучших мест в Москве; вот уже год как ни копейки доходу, между тем как расходы неминуемы. Мне право совестно показаться на глаза моему ксилографу, так как за мною есть недоимки.

Савельев² был у меня накануне отъезда своего в Петербург: пристал непременно дать еще статью для "Отч[ественных] Записок". Конечно, у меня множество хороших вещей гниет в пыли, но я лежал в постели так, что невозможно было рыгаться в клях. Он просил еще статью из 2-го тома; я охотно готов был дать, но затруднился; наконец дело кончилось тем, что он утащил с собою все отпечатанные листы. Пожалуй выбирайте, что Вам покажется лучше, но листы мне непременно возвратите с Савельевым, потому что на полях есть отметки разных основных мыслей, развитие коих должно в 3 томе³. В исследованиях я постоянно следую своему правилу не пережёвывать того, об чом уже другие говорили, следовательно, Вы заметите, что с начала до конца у меня все ново. В Лепциге кто-то еще в мае месяце прошлого года об'явил о выходе моей книги, а в октябре снова писали к одному немцу в Москву сообщить им содержание ее.

Прошлым летом просил я Мурзакевича⁴ приезде в Петербург привезти мне Френова⁵ [и] Ибн-Фоглана⁶, на что ему и деньги дал; но любезный

* Рукою А. Краевского справа над датой листа написано олівцем: "Теперь 26 марта 1839. Погребен в Москве. Данилов монастырь".

человек воротился с пустыми руками, утверждая, что деньги отдал ориенталисту Григорьеву⁷, который-де обещался доставить мне книгу. У меня вовсе вышло из головы попросить Савельева доставить мне это одолжение. Не знаю, куда писать к нему и обращаюсь с покорнейшею просьбою к Вам, любезный Андрей Алексеевич, достать Ибн-Фоглана и Френова же брошюры de Chazaris et Bulgaris, а равно и Memoriae popularis. Крайне нужна. Я полагаю, что очень легко достать их в Академии Наук; впрочем Вы лучше это узнаете; крайне обяжете, а что будут стоить, за то я постою. Если для

Савельева будет громоздко, то пришлите по почте по адресу: Ю.И.В-ну у Спаса во Спасском в Докучаевском переулке в доме Вороновой.

Савельев давно мне совствовал просить Вас об'явить подписку на 2-ой и 3-ий том; об этом я думаю, он Вас сам попросит; цена 15 руб[лей] асс[игнациями] за оба. Если успеете что-либо собрать, то это будет по крайней мере поддержкою.

Мне сказывали, что Академия, наконец, решилась издать мои грамоты; известите, правда ли через Савельева.

*Душевно Вас обнимаю
Ваш Юрий Венелин.*

ПРИМІТКИ

1

¹ 14 грудня 1829 р. офіційно затверджено план подорожі Юрія Венеліна у слов'янські країни. Для остаточного врегулювання питання наукової експедиції Академія наук запросила його в Петербург, куди він виїхав 16 січня 1830 р. В Петербурзі Венелін був до середини березня того ж року, де зустрічався із Петром Івановичем Кеппеном (1793-1864) – російським вченим, етнографом, статистиком і бібліографом, з яким обговорював питання наукового відрядження. Тут Венелін мав зустрічі із відомим тоді археографом П.М.Стровим, двічі бачився з О.С.Пушкіном.

² Погодін Михайло Петрович (1800-1875) – відомий російський дворянський історик, белетрист і публіцист, близький до слов'янофілів. Завдяки Погодіну опубліковано багато цікавих матеріалів з історії України, інших слов'янських країн.

2

¹ Див. передмову.

² Ширинський – Шахматов Платон Олександрович (1790-1853) – князь, російський державний діяч, академік (з 1828 р.). В 1836-1850 рр. голова археографічної комісії, в 1850–1853 рр. – міністр народної освіти.

³ Йдеться про Шишкова Олександра Семеновича (1754-1841) – адмірала, філолога, письменника, президента Російської АН (1813-1841). В 1824-1828 рр. був міністром народної освіти.

⁴ Строганов Сергій Григорович (1794-1882) – попечитель Московського учбового округу в 1835 – 1847 рр.

⁵ Каченовський Михайло Трохимович (1775-1842) – російський історик і літературний критик, академік (з 1841 р.), глава т.зв. “скептичної школи”. З 1835 р. професор історії та літератури слов'янських народів у Московському університеті.

⁶ Йдеться про матеріали з історії визвольної війни українського народу 1648-1654 рр. під проводом Б. Хмельницького. Див. лист 3, прим. 7.

⁷ Очевидно мова йде про працю Ю. Венеліна “О характере народных песен у славян задунайских”, опубліковану вперше в ж. “Телескоп”, 1835, Ч. 25, №№ 9-11. У тому ж році вона вийшла у Москві окремою брошурою.

⁸ Див. лист 2, прим. 3.

3

¹ Тобто словник болгарської мови.

² Див. передмову.

³ Соколов Петро Іванович (1764-1835) – філолог, неодмінний секретар Російської Академії наук.

⁴ Строев Павло Михайлович (1796-1876) – історик і археограф. Організатор і учасник перших археографічних експедицій в Росії, з 1849 р. – академік.

⁵ У XVIII- XIX ст. в Росії було дві академії: Академія наук та Російська академія.

⁶ Мається на увазі комісія, яка розглядала справу про можливість публікації “Грамматики” Ю.Венеліна.

⁷ Грондський Самуїл (?-1676) – польський хроніст XVII ст.; був у складі шляхетського війська під час визвольної війни українського народу 1648-1654 рр., пізніше посол шведського короля в Україні. Автор “Історії козацько-польської війни”, виданої в Будапешті в 1789 р., яка містить великий фактичний матеріал з історії України XVII ст., зокрема цінні біографічні дані про Б. Хмельницького. Уривки з його твору перекладені Ю.Венеліном і опубліковані. (Див. Ю.Венелін. Отрывок из 2 тома десятилетней войны Южной Руси с поляками. 1651 год// ЖМНП.- 1836.- №№ 7-8).

⁸ Мова йде про Юрія (Дьердя) Ракоці ІІ, який в 1648-1660 рр. був трансільванським князем, підтримував тісні дипломатичні зв'язки з Богданом Хмельницьким.

⁹ Див. лист 3, прим. 7.

¹⁰ Язиков Дмитро Іванович (1773-1845) – археограф. З 1835 р. (після смерті П.І. Соколова) – неодмінний секретар Російської академії.

¹¹ Можливо мається на увазі Сербинович Костянтин Степанович (1796-1874) – цензор Петербурзького цензурного комітету в 1826 –1830 рр.

4

¹ Не встановлено про кого йде мова.

² Ця праця була опублікована уже після смерті Ю. Венеліна. (Див. Влахо-болгарские и дако-славянские грамоты, собранные и объясненные Юрием Венелиным.- СПб., 1840). Там опубліковано і пояснено 66 грамот.

5

¹ Див. передмову.

² Савельев-Ростиславич Микола Васильович (?-1851) – історик та етнограф слов'янофільського напрямку, учень історика М.П. Погодіна.

³ Див. лист 3, прим. 7.

⁴ Мурзаркевич Микола Никифорович (1806-1883) – український історик і археолог. З 1830 р. – викладач, а з 1855 р. – директор Рішельєвського ліцею в Одесі, активний член “Одеського товариства історії та старожитностей”.

⁵ Френ Христиан Данилович (1782-1851) – російський історик і нумізматик, академік з 1817 р. Автор відомої у свій час праці “Ibn-Foszlan's und anderer Araber Berichte uber die Russen Alterer Zeit”.- СПб., 1823.

⁶ Ібн-Фадлан, Ахмед – арабський мандрівник і письменник першої половини X ст. у 921 – 922 рр. як секретар посольства багдадського халіфа Муктадіра здійснив поїздку через Бухару і Хорезм у Волзько-Камську Болгарію до царя волзьких болгар. Свою подорож описав у творі під назвою “Книга”.

⁷ Тригор'єв Василь Васильович (1816-1881) – російський історик-сходознавець. В 1838-1844 рр. – професор східних мов при Рішельєвському ліцеї в Одесі.

РЕЗЮМЕ

ТРАГІЧНА ДОЛЯ ВЧЕНОГО

Мазурок О. (Ужгород)

У публікації йдеться про останні, найбільш трагічні роки життя Юрія Венеліна. Обнародовані листи дозволяють дослідникам по-новому підійти до оцінки наукової спадщини нашого земляка.

ZUSAMMENFASSUNG

DAS TRAGISCHE SCHICKSAL DES GELEHRTEN

Masourok O. (Uzhhorod)

In der Publikation handelt es sich um die tragischsten Lebensjahre von Jurij Wenelin. Die veröffentlichten Briefe erlauben den Forschern neu zur Einschätzung der wissenschaftlichen Erbe unseres Landsmannes heranzutreten.

КОНФЕСІЙНА І НАЦІОНАЛЬНА ІДЕНТИЧНІСТЬ ВАСИЛЯ ДОВГОВИЧА

ФЕНИЧ В. (Ужгород)

У даній статті робиться спроба змалювати конфесійний і національний портрет греко-католицького священника Мукачівської єпархії періоду “національного пробудження” закарпатських русинів – Василя Довговича (1783-1849 рр.).

На тлі таких особистостей тієї доби, як мукачівський єпископ Андрій Бачинський (1732-1809 рр.) та канонік Пряшівської єпархії, “будитель” угорських русинів Олександр Духнович (1803-1865 рр.), скромна постать Василя Довговича, єдиного русина члена-кореспондента Угорської Академії Наук, тривалий час залишалася не привабливою серед

дослідників. А втім це один з найбільш “непрочитаних” і, водночас, контрверсійних діячів в історії Мукачівської єпархії ранньоновітньої доби.

Про смерть В.Довговича вперше згадали “Церковная газета” в Будапешті 1858 р., а вдруге – газета “Карпат” в Ужгороді 1880 р. У 1893 р. Євменій Сабов у своїй “Хрестоматії...” присвячує В.Довговичеві всього одну сторінку тексту¹. До не давнього часу про його поетичну і філософську творчість побіжно згадували Володимир Бірчак², Франтішек Тіхий³, Євген Недзельський⁴, Федір Потушняк, Корнило Заклинський, а серед сучасних учених –